ନରେନ୍‌ରୁ ବିବେକାନନ୍ଦ

● ଶରତ କୁମାର ମହାନ୍ତି
(୧୯୩୮-୨୦୦୬)

ଲେଖକ ପରିଚୟ :

ଶରତ କୁମାର ମହାନ୍ତି ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ସମାଜ, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟକୁ ଋଦ୍ଧିମନ୍ତ କରିଛନ୍ତି । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଟାଙ୍ଗୀ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଜରିପଡ଼ା ଗ୍ରାମରେ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଅଧ୍ୟାପନା ଥିଲା ତାଙ୍କର ବୃତ୍ତି । ପ୍ରବୃତ୍ତିରେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ମନନଶୀଳ ପ୍ରାବନ୍ଧିକ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟକ ପ୍ରବନ୍ଧ ସଂକଳନ ରୂପେ ବିଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟି, ଆକାଶର ଆହ୍ୱାନ, ଆଟମ୍‌ରୁ କ୍ୱାଣ୍ଟମ୍, ବିଜ୍ଞାନ ଦିଗନ୍ତ, ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ନଷ୍ଟ ପରିବେଶ ପ୍ରଭୃତି ପୁସ୍ତକ ସ୍ମରଣୀୟ । ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ଦର୍ଶନ ଓ ଜୀବନୀ ଆଧାରିତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ ସକ୍ରେଟିସ ଓ ପ୍ଲେଟୋ, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ମର୍ମକଥା, ଗ୍ରୀକ୍ ଜାତିର ଜୀବନଗାଥା, ଜ୍ୟାଁପଲସାର୍ତ୍ତ୍ର, ଛତ୍ରପତି ବିବେକାନନ୍ଦ, ଗାନ୍ଧୀ ମଣିଷ, ଗାନ୍ଧୀ ପରିବାର, ବୁଦ୍ଧଂ ଶରଣଂ ଗଚ୍ଛାମି, ସଂସ୍କୃତି ଅପସଂସ୍କୃତି, ବୋଦାଙ୍କର ଦାଦାଗିରି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ, ଏଣୁ ତେଣୁ କିଛି, ଆଧୁନିକତାର ରୂପରେଖ, ବିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ମଣିଷର ରୂପରେଖ ପ୍ରଭୃତି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

'ନରେନ୍‌ରୁ ବିବେକାନନ୍ଦ' ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଲେଖକଙ୍କ 'ଛତ୍ରପତି ବିବେକାନନ୍ଦ' ପୁସ୍ତକର ଅଂଶବିଶେଷ । ଏଥିରେ ଭାରତ ବର୍ଷର ଜଣେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତଥା ସନ୍ଥ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଜୀବନୀର କିଛି ଉପାଦେୟ ଦିଗ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ତଥା ସହଜବୋଧ୍ୟ ଭାଷାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି ।

ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ପୃଥିବୀରୁ ବିଦାୟ ନେବା ବେଳକୁ ନରେନ୍ ବାଇଶ ବର୍ଷର ସଂସାର ଅନଭିଜ୍ଞ ଯୁବକ । ବର୍ଷକ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ପିତା ବିଶ୍ୱନାଥ ଦତ୍ତ ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିଥାଆନ୍ତି । ଦୁଇ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇ ସଂସାରରେ ଚଳିବା ଓ ସଂସାରକୁ ଚଳାଇବା, ଉଭୟ ବିଷୟରେ ନରେନ୍ ଏକୁଟିଆ ହୋଇଗଲେ । ଏକୁଟିଆ ସତ, କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ବଳ ନୁହନ୍ତି । ଜଗତରେ ସବୁ ମହାନ୍ କର୍ମ ଏକୁଟିଆ ମଣିଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛି । ଦୃଢ଼ମନା ବୀରପୁରୁଷ ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କର ଜୀବନର କର୍ମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭଲ ଭାବେ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ ସେ ସେହି ଭାବେ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ନରେନ୍‌ରୁ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଜନ୍ମ ଦେବା ପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱର ହୋଇଥିଲା ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ ଓ ସ୍ୱୟଂ ରାମକୃଷ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ଧାତ୍ରୀ । ଜନ୍ମ ନେବା ପରେ ଜଗତ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଛି, କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ଜନ୍ମ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏପରି ଜଟିଳ, ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ରହସ୍ୟମୟ ଯେ ତାକୁ ବୁଝିବାର ଆଶା ରଖିବା, ଧୃଷ୍ଟତା ମାତ୍ର । ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହିତ ନରେନ୍‌ଙ୍କର ପାଞ୍ଚଛଅ ବର୍ଷର ନିବିଡ଼ ସମ୍ପର୍କ ଓ ସେହି କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ରୁତ ଭାବେ ଘଟି

ଯାଇଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଘଟଣାପ୍ରବାହରୁ ନରେନ୍‌ରୁ ବିବେକାନନ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଥଟିକୁ ଝାପ୍‌ସା ଭାବେ ଦେଖିହୁଏ । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି ଆଶା କରିବା ବୃଥା ।

ରାମକୃଷ୍ଣ ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ କେଉଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାଟରେ ମୁହାଁଇ ଦେଇଥିଲେ ତାର ସୂଚନା କେତୋଟି ବିଶିଷ୍ଟ ଘଟଣାରୁ ଧରାପଡ଼େ । ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧିର ଦିବ୍ୟ ଅନୁଭୂତି ପାଇବାକୁ ନରେନ୍‌ଙ୍କର ବ୍ୟାକୁଳତା ଠାକୁରଙ୍କୁ ଜଣାଥାଏ । ନରେନ୍ ମଧ ଜାଣିଥାନ୍ତି, ବିନା ଗୁରୁକୃପାରେ ଏହା ଲଭ୍ୟ ନୁହେଁ । ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିବାର ଦିନ ପାଖେଇ ଆସୁଥାଏ । ଦିନେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ନରେନ୍‌ଙ୍କର ବହୁ ଆକାଂକ୍ଷିତ ପରମ ଶୁଭମୁହୂର୍ତ୍ତଟି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ନରେନ୍ ସମାଧିରେ ବୁଡ଼ିଗଲେ । ରାତି ନଅଟା ବେଳକୁ ସମାଧି ଭଙ୍ଗ ହେଲା । ନରେନ୍‌ଙ୍କର ଅନ୍ତର ଅପୂର୍ବ ଦିବ୍ୟ ଆନନ୍ଦରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ଠାକୁର ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି କହିଲେ, 'ତାହେଲେ ମାଆ ତତେ ସବୁ ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଠାରୁ ଏସବୁର ତାଲା ବନ୍ଦ ହେଲା ଓ ଚାବି ମୋ ପାଖରେ ରହିଲା । ଯେତେବେଳେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେବ, ସେତେବେଳେ ଏହା ପୁଣି ଫେରି ପାଇବୁ ।'

ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ଏପରି କହିବାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ରହିଛି । ଉଲ୍ଲିଖିତ ଘଟଣାର କିଛି ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ସେ କଅଣ ଚାହାନ୍ତି ବୋଲି ଠାକୁର ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ । ଉତ୍ତରରେ ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ କହିଥିଲେ, "ମୋର ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ଶୁକଦେବଙ୍କ ପରି ଏକାଦିକ୍ରମେ ପାଞ୍ଚଛଅ ଦିନ ସମାଧିରେ ଲୀନ ହୋଇ ରହିବି, ପରେ ଟିକିଏ ତଳକୁ ଆସି ଦେହରକ୍ଷା ପାଇଁ କିଛି ଖାଦ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ପୁଣି ସମାଧିରେ ବୁଡ଼ିଯିବି ।'' ତାଙ୍କର ଏ କଥା ଶୁଣି ହୁଏତ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ ଧିକ୍‌କାର କରି ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ କହିଥିଲେ, "ତୋତେ ଏ କଥା କହିବାକୁ ଲଜ୍ଜାବୋଧ ହେଉନାହିଁ ? ଭାବିଥିଲି, ତୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବଟବୃକ୍ଷ ପରି ହେବୁ ଏବଂ ତୋ' ଛାଇରେ ହଜାର ହଜାର ମଣିଷ ଆଶ୍ରୟ ପାଇବେ, କିନ୍ତୁ ତା ନହୋଇ ତୁ କେବଳ ନିଜର ମୁକ୍ତି ଚାହୁଁଛୁ ?''

ଠାକୁରଙ୍କର ଏହି କଠୋର କଥା ନରେନ୍‌ଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ଚାଲିଥିବା ଏକ ବଡ଼ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ସମାଧାନ କରିଥିବ । ଗୋଟାଏ ପଟେ ଧ୍ୟାନ, ଧାରଣା, ଯୋଗ, ସମାଧି, ଇହଲୋକ ବିମୁଖ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଆଦର୍ଶ, ଅନ୍ୟପଟେ ତେଜହୀନ, ଉଦ୍ୟମହୀନ, ପ୍ରାଣହୀନ, ଉତ୍‌ଥାନଶକ୍ତି ରହିତ ଭାରତର ଅଭ୍ୟୁତ୍‌ଥାନ ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ । ବିଶାଳ, ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଜନସମଷ୍ଟିର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୋଚନାର୍ଥେ ସେବାବ୍ରତ ଆଚରଣ । ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଦୁଇପଟର ଆକର୍ଷଣରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ହୁଏତ ସାମୟିକ ଭାବେ ବିଚଳିତ ହୋଇଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ କେଉଁ ପଟରେ ରହି ସେ ଈଶ୍ୱରୋପଲବ୍ଧି କରିବେ ତାହା ଠାକୁରଙ୍କର ସେଦିନର ଧିକ୍‌କାର ଫଳରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ 'ମନୁଷ୍ୟର ସେବା ହିଁ ଈଶ୍ୱର ସେବା'- ଏପରି ଚିନ୍ତାର ଅଭାବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ବିବେକାନନ୍ଦ ଜନତାକୁ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ରୂପେ ପୂଜା କରିବାକୁ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ, ତାହା ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବିରଳ । 'ଜନତା ଜନାର୍ଦ୍ଦନ'- ରାଜନୈତିକ ଛଳନାର ଶିକାର ହେବା ଫଳରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ଯୁଗଳଙ୍କ ଉପରେ କେତେ ମଇଳା ଜମି ନ ଯାଇଛି ! ସେଥିପାଇଁ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ନାମ ସହିତ ଏହି ଶବ୍ଦକୁ ଯୋଡ଼ିବାକୁ କୁଣ୍ଠା ଆସିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ଶବ୍ଦଙ୍କ ପାଖରେ କ୍ଷମା ମାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ଥାପିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ କି ?

ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ କରିବାପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କର ତରୁଣ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନରେନ୍‌ଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପି ଦେଇଥିଲେ । ଜଗତର କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବାକୁ ସେ ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ବିଦାୟ ନେଲେ । କିନ୍ତୁ ନିଃସ୍ୱ, ଅନଭିଜ୍ଞ ଯୁବକ କେଇଜଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କ'ଣ କରିବା

ସମ୍ଭବ ? କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭାବେ ସମାଜରେ ପରିଚିତ ନଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଚିହ୍ନି ନଥିଲେ, 'ମୁଁ ଠାକୁରଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ' କହି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଜାରି କରିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଠାକୁରଙ୍କ ନାମରେ ଭିକ ମୁଠାଏ ପାଇବାର ବାଟ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କର ନଥିଲା ।

ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଜଣେ ଗୃହସ୍ଥ ଭକ୍ତ ଶ୍ରୀ ସୁରେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ର ବରାହନଗରଠାରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା କୋଠା ଏହି ଯୁବକ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ । ଠାକୁରଙ୍କର ପବିତ୍ର ଦେହାବଶେଷ ଓ ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ ଜିନିଷପତ୍ର ଧରି ନରେନ୍ ସଦଳବଳେ ବରାହନଗର ଆସିଲେ । ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଭୂତକୋଠିଟି ଗୋଟିଏ ପବିତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ନବୀନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଗଣ ଯେଉଁ ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ଭିତରେ ଗତି କରିଥିଲେ, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନାତୀତ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଏମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ପରିବାରର ପିଲା । ଦି' ଓଳି ଦି' ମୁଠା ଖାଦ୍ୟ ମିଳିବା ଏମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲା । ମାସ ମାସ ଧରି କଇଁଚିକାକୁଡ଼ି ପତ୍ର ସିଝା ଓ ଲୁଣ ଲଗାଇ ଏମାନେ ଭାତ ଖାଇଛନ୍ତି । ବାହାରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଖଣ୍ଡିଏ ଲୁଗା ପାଇନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଠାକୁରଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଓ ପ୍ରେମ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ରଖିଥିଲା । ଦୁଃଖକଷ୍ଟରେ ପଡ଼ି ସେମାନଙ୍କର ମନୋବଳ ଭାଙ୍ଗି ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କ'ଣ କରିବେ ତା'ର କିଛି ବାଟ ପାଉ ନଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବେ କାଳ କାଟୁଥିବା ବେଳେ ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ବାବୁରାମ(ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରେମାନନ୍ଦ)ଙ୍କ ମାଆଙ୍କର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରି ନରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଗୁରୁଭାଇଙ୍କ ସହିତ ପାଖ ଗ୍ରାମ ଆଣ୍ଟପୁରକୁ ଗଲେ । ଡିସେମ୍ବର ମାସ । କିଛିଦିନ ଆନନ୍ଦରେ କଟିଗଲା । ଶୀତ ରାତିରେ ଧୁନି ଲଗାଇ ତା ଚାରିପଟେ ବସି ସମସ୍ତେ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧର୍ମ ଆଲୋଚନା କରନ୍ତି । ଦିନେ ରାତିରେ ନରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଭାବବିହ୍ୱଳ ହୋଇ ଯିଶୁଙ୍କ କଥା କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନରେନ୍‌ଙ୍କ କଣ୍ଠରେ ପରମ କାରୁଣିକ ଯିଶୁଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ପ୍ରେମ, ତ୍ୟାଗର କାହାଣୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କଲା । ସମସ୍ତେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଭାବରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଗ୍ନିଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ସନ୍ନ୍ୟାସ ବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କଲେ । ପରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ସେହି ରାତିଟି ଥିଲା ଖ୍ରୀଷ୍ଟମାସ ଇଭ୍‌ର ରାତି ।

ବରାହନଗରକୁ ଫେରି ୧୮୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜାନୁୟାରୀ ମାସରେ ସେମାନେ ପାରମ୍ପରିକ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ବିଧି ଅନୁଯାୟୀ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଷୋଳଜଣ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଶିଷ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ (ନରେନ୍ଦ୍ରନାଥ), ସ୍ୱାମୀ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ (ରାଖାଲ ଚନ୍ଦ୍ର), ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରେମାନନ୍ଦ(ବାବୁରାମ), ସ୍ୱାମୀ ଯୋଗାନନ୍ଦ (ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ), ସ୍ୱାମୀ ନିରଞ୍ଜନାନନ୍ଦ(ନିରଞ୍ଜନ), ସ୍ୱାମୀ ରାମକୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ (ଶଶିଭୂଷଣ), ସ୍ୱାମୀ ଶିବାନନ୍ଦ (ତାରକନାଥ), ସ୍ୱାମୀ ତୁରୀୟାନନ୍ଦ(ହରିନାଥ), ସ୍ୱାମୀ ଅଭେଦାନନ୍ଦ (କାଳୀପ୍ରସାଦ), ସ୍ୱାମୀ ସାରଦାନନ୍ଦ(ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର) ସ୍ୱାମୀ ଅଦ୍ୱୈତାନନ୍ଦ (ଗୋପାଳ), ସ୍ୱାମୀ ଅଦ୍ଭୁତାନନ୍ଦ (ଲାଟୁ) ସ୍ୱାମୀ ତ୍ରିଗୁଣାନନ୍ଦ (ସାରଦା), ସ୍ୱାମୀ ସୁବୋଧାନନ୍ଦ(ସୁବୋଧ), ସ୍ୱାମୀ ଅଖଣ୍ଡାନନ୍ଦ (ଗଙ୍ଗାଧର) ଓ ସ୍ୱାମୀ ବିଜ୍ଞାନାନନ୍ଦ (ହରିପ୍ରସନ୍ନ) । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକାଦିନ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ସେମାନେ ପରେ ଯଥାବିଧି ସନ୍ନ୍ୟାସବ୍ରତ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସତେକି ଠାକୁରଙ୍କ ସହିତ ଓ ପରସ୍ପର ସହିତ ହୃଦୟର ବନ୍ଧନକୁ ଚିରଦିନ ଅତୁଟ ରଖିବାର ଘୋଷଣାପତ୍ର ସ୍ୱରୂପ ସମସ୍ତଙ୍କର ସନ୍ନ୍ୟାସ ଘେନିବା ଜରୁରୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କଥା ହେଉଛି, ବରାହନଗରରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିବାକୁ କେହି ଚାହୁଁନଥିଲେ । ଅଥଚ ବରାହନଗରରୁ ଥରେ ଫିଟିଗଲେ ଆଉ ଏକାଠି ନ ହୋଇପାରନ୍ତି- ଏ ଆଶଙ୍କା ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଆସୁଥିଲା ।

ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ମଠର ବାବାଜି, ଜଣେ ଗୁରୁଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ- ଏ କଥାଟି ଘୋଷିତ ହୋଇଯିବା ପରେ ବୁଲା ବାବାଜି ଦିନେ ମଠକୁ ଫେରିବା ନିଶ୍ଚିତ । ତେଣୁ କାମ ଛିଣ୍ଡିଯିବା ପରେ ସତକୁ ସତ ନବୀନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଗଣ ଜଣ ଜଣ ହୋଇ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାରେ ବାହାରିଗଲେ ।

ଅନ୍ତରରେ ପରିବ୍ରାଜକ ଜୀବନର ଦୁର୍ବାର ଆକର୍ଷଣକୁ ଚାପିରଖି ମଠର ସଙ୍ଗଠନ କାମରେ ନରେନ୍ ଦୁଇବର୍ଷ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ଥାଆନ୍ତି ସ୍ୱାମୀ ରାମକୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱାମୀ ରାମକୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ କେବେହେଲେ ମଠ ଛାଡ଼ି ବାହାରକୁ ଯାଇନାହାନ୍ତି । ଉଡ଼ିଯାଇଥିବା ପକ୍ଷୀଦଳଙ୍କ ଭିତରୁ କିଏ କେତେବେଳେ ଫେରିବ ତାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ସେ ଏକୁଟିଆ ମଠକୁ ଜଗିଥାନ୍ତି ।

୧୮୮୬ରେ ପ୍ରଥମକରି ବିବେକାନନ୍ଦ ପରିଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲେ । ହିମାଳୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରି ବାଟରେ ବନାରସ୍, ଅଯୋଧ୍ୟା, ବୃନ୍ଦାବନ, ଆଗ୍ରା ଓ ଲକ୍ଷ୍ନୌ ପ୍ରଭୃତି ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣ କଲେ । ତୀର୍ଥ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ବିଶାଳ ଭାରତବର୍ଷ ଓ ତା'ର ଦରିଦ୍ର ଜନତା ସହିତ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବେ ପରିଚୟ ହେବାର ସୁଯୋଗ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବଡ଼ ଥିଲା । ବାଟରେ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଭାବେ ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ହାଥରାସ ନାମକ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଷ୍ଟେସନର ଷ୍ଟେସନମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀ ଶରତ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁପ୍ତ । ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଶିଷ୍ୟ ହେଲା ପରି ଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷଟିଏ । ଶ୍ରୀ ଗୁପ୍ତଙ୍କର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ନାମ ହେଉଛି ସ୍ୱାମୀ ସଦାନନ୍ଦ । ବିବେକାନନ୍ଦ ସଦାନନ୍ଦଙ୍କ ସହିତ ଦିନ ଦିନ ଭୋକ ଉପାସରେ କଟାଇ ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଦୁଃଖକୁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇ ଥିଲେ । ଶରୀର ଉପରେ କ୍ରମାଗତ ଅତ୍ୟାଚାର ଫଳରେ ଗୁରୁଶିଷ୍ୟ ଦୁହେଁ ବେମାର ପଡ଼ିଲେ ଓ ବରାହନଗରକୁ ଫେରିଆସିଲେ ।

ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲେ । ଏଥର ଆଲାହାବାଦ ଓ ଗାଜୀପୁର ଦେଇ ହରଦ୍ୱାର ଗଲେ । ଗାଜୀପୁରରେ ସିଦ୍ଧଯୋଗୀ ପାଓହାରୀ ବାବାଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା । ପାଓହାରୀ ବାବାଙ୍କର ସିଦ୍ଧି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ସେହି ମଠରେ ତପସ୍ୟାରତ ରହିବାକୁ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ବିଶେଷ ଇଚ୍ଛା ଜାତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଯେତେଥର ପାଓହାରୀ ବାବାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମନ ଭିତରେ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି, ସେତେଥର ରାତିରେ କେହି ଜଣେ ଆସି ତାଙ୍କୁ ବାରଣ କରିଛି । ଏଥର ମଧ୍ୟ ବିବେକାନନ୍ଦ କେତେ ମାସ ପରେ ବରାହନଗର ମଠକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ବେଶିଦିନ ସେ ମଠରେ ଥୟ ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଶକ୍ତି ନିଗମପଥ ନ ପାଇ ସର୍ବଦା ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଅସ୍ଥିର କଲା । ଦୁଇଥର ଭ୍ରମଣ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ସମାଜରେ ଯେତିକି ଆବର୍ଜନା କୁଢ଼ କୁଢ଼ ହୋଇ ଜମିଥିବାର ଦେଖିଥିଲେ ସେ ସବୁକୁ ଦୂର କରିବାର ବ୍ୟାକୁଳତା ତାଙ୍କୁ ଶାନ୍ତିରେ ରଖାଇ ଦେଲାନାହିଁ । କିଛି ବାଟ ନ ପାଇବାର କ୍ରୋଧରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ଝଡ଼ ପରି ତୃତୀୟଥର ପାଇଁ ମଠ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ଶୂନ୍ୟ ହସ୍ତରେ ଏପରିକି ବିବେକାନନ୍ଦ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଭାବେ ବାହାରିଗଲେ । ପାଦରେ ଚାଲି ଚାଲି ଦେଶସାରା ବୁଲିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ବୋଧ ବାରି ପାରିଥିଲା ଯେ କର୍ମପନ୍ଥା ସ୍ଥିର କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଶଟାକୁ ଭଲଭାବେ ତନଖି ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେନାପତି ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପରଖି ନେଲା ପରି ବିବେକାନନ୍ଦ ଏ ବିଶାଳ ଦେଶର ପ୍ରତିକୋଣକୁ ଖେଦି ଯାଇଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସେନାପତି ରୂପରେ ନୁହେଁ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ରୂପରେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ରୂପ ଭିତରୁ ସେନାପତି କିନ୍ତୁ ଧରାପଡ଼ି ଯାଉଥିଲା । ଏଇ ଅନାମଧେୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ତେଜରେ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ରାଜା ମହାରାଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଦିନକ ପାଇଁ

ଅତିଥି ଭାବେ ପାଇ ଆପଣାକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଥିଲେ । ତେବେ ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସମାଜର ତଳିଆ ଲୋକ, ଦୀନ ଦରିଦ୍ରଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ଭାଗୀଦାର ହେବାକୁ ବିବେକାନନ୍ଦ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଧନୀ, ଦରିଦ୍ର, ଉଚ୍ଚଜାତି ଓ ନୀଚଜାତି ଭେଦ ଭୁଲି ସମାଜର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ମଣିଷ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ କରୁଣା ଗଭୀରତର ହେଲା । ଭୋକିଲା ଲୋକଙ୍କର ଦୁଃଖ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ବିଗଳିତ ହେଲା । ଥରେ ସ୍ୱାମୀଜୀ ଗୋଟିଏ ଆଦିବାସୀ ବସ୍ତିରେ ସାନ୍ତାଳଙ୍କର ଅତିଥି ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ, ଦିନକୁ ମୁଠାଏ ଭାତ ପାଉନଥିବା, ଗଛର ପତ୍ର ଚେର ଖାଇ ଭୋକ ମାରୁଥିବା ସାନ୍ତାଳମାନେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଭକ୍ତିରେ ତାଙ୍କର ଖାଇବା ପିଇବା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଧ୍ୟାନ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହାଦେଖି ବିବେକାନନନ୍ଦଙ୍କର ହୃଦୟ ହାହାକାର କରିଉଠିଲା । ଦୁଃଖରେ, କ୍ରୋଧରେ ସରଳ ଲୋକଗୁଡ଼ିକଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି କରି ନ ପାରିବାର ଅକ୍ଷମତାରେ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ି ବିବେକାନନ୍ଦ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରକୁ ପଶି ଚାଲିଲେ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ବାଘର ଆହାର ହେବା । ବାଘ ସହିତ ସତକୁ ସତ ଭେଟ ହୋଇଥିଲା । ବାଘ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ସାରି ତା' ବାଟରେ ଗଲା ।

ମଣିଷ ପ୍ରତି ଉଦାର ଓ ସହନଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଗଢ଼ିବାରେ ପରିବ୍ରାଜକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ଏହିପରି ଅସାଧାରଣ ଅଭିଜ୍ଞତାମାନ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଓ ଶୁଦ୍ଧପୂତ ଜୀବନରୁ ସ୍ଖଳନକୁ ନରେନ୍ ସହ୍ୟ କରିପାରୁନଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ମଣିଷକୁ ଦେଖିଲା ପରେ ସେ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଓ ଉଦାର ହେଲେ । ରାଜପୁତନାରେ ବିବେକାନନ୍ଦ କ୍ଷେତରୀ ମହାରାଜାଙ୍କର ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇବାକୁ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ । ସେଇ ଉତ୍ସବରେ ଜଣେ ବାଈଜୀ ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଛନ୍ତି ଦେଖି ବିବେକାନନ୍ଦ ରାଗିଯାଇ ଉଠିଯିବାକୁ ବସିଲେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ମନୋଭାବ ବାଈଜୀଙ୍କୁ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ମୀରା ଭଜନରୁ ସୁର ଧରିଲେ,

ପ୍ରଭୁ ମେରା ଅବଗୁଣ ଚିତ ନ ଧରୋ,
ସମଦରଶୀ ହୈ ନାମ ତୁମ୍‌ହାରା,
ଚାହେ ତୋ ପାର କରୋ ।

ମଧୁର, ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ କଣ୍ଠରେ ବାଈଜୀର ଏ ସଙ୍ଗୀତ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଉପରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । ଏଇ ଘଟଣାଟି ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଏକ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାମୀଜୀ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏକାଧିକବାର ଉକ୍ତ ବାଈଜୀଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗ କହିଛନ୍ତି । ଘଟଣାଟି ଘଟିବାର ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ ଭଗିନୀ ନିବେଦିତା ନୈନୀତାଲ୍‌ରେ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରଥମ କରି ଏହା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଥିଲେ । ବିବେକାନନ୍ଦ କେତେକ ଗୁରୁଭ୍ରାତା ଓ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ନୈନୀତାଲ୍ ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ନୈନୀ ସରୋବର ନିକଟରେ ଦୁଇଜଣ ରମଣୀ ନିବେଦିତା ଓ ତାଙ୍କର ସହଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ଭେଟି ଆଳାପ କରୁଥିଲେ । ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ରମଣୀ ଦୁହେଁ ବାଈଜୀ । ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କୁ ବେଢ଼ିଥିବା ଲୋକେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ଏକଥା ଜାଣିଲା ପରେ ସ୍ୱାମୀଜୀ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ତଡ଼ିଦେବେ । ମାତ୍ର ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାରୁ ଉପସ୍ଥିତ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଆଲୋଡ଼ନ ଖେଳିଗଲା । ସେହିଦିନ ସ୍ୱାମୀଜୀ ନିବେଦିତାଙ୍କୁ କ୍ଷେତରୀର ବାଈଜୀଙ୍କ କଥା କହିଥିଲେ ।

ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ୱରରେ ଓ ପରେ ବରାହନଗରରେ ଗୁରୁଭାଇମାନେ ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ ଭଲଭାବେ ଚିହ୍ନିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ପରିଚୟ ନଥିଲା । ବରାହନଗର ଛାଡ଼ିବା ପରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ନରେନ୍‌ଙ୍କର ଆଉ ସାକ୍ଷାତ ହୋଇନଥିଲା । ନରେନ୍ ବିବେକାନନ୍ଦ ହୋଇ ଚିକାଗୋ ଚାଲିଗଲେ ।

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବା ଫଳରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ ଦେଇ ପାରିନଥାନ୍ତା । ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଅର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ଜୀବନର ନିବିଡ଼ ଅନୁଭୂତିରୁ ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୁଏ । ପୁଣି ପରିବ୍ରାଜକ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଭାବେ ବିବେକାନନ୍ଦ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନରେ କମ୍ ସୁଯୋଗ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ଦେଶରେ ଯେଉଁଠି ଜ୍ଞାନୀ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେଠି କିଛିଦିନ ରହି ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଦେଶର ଐତିହ୍ୟ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରାଣ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଛନ୍ତି ।

ସାରା ଦେଶରେ ଦି' ଓଳି ଦି' ମୁଠା ଖାଇବାକୁ ପାଉ ନଥିବା ଅଗଣିତ ମଣିଷଙ୍କୁ ଦେଖି ବିବେକାନନ୍ଦ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଜ୍ଞାନ ପାଇଲେ । ତାହା ହେଉଛି, 'ଭୋକିଲା ପେଟରେ ଧର୍ମ ଅନାବଶ୍ୟକ' । ଉକ୍ତିଟି ମାର୍କ୍ସ ବା ତାଙ୍କର ଅନୁଗାମୀଙ୍କର ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିନେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ଏ ପଦଟି ନରେନ୍ ରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଠାରୁ ଶୁଣିଥିଲେ । ଦେଶର ଅନ୍ଦିକନ୍ଦି ବୁଲି ଏହାର ସତ୍ୟତାକୁ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କଲେ । ସେ ଠିକ୍ କଲେ, ଦରିଦ୍ରନାରାୟଣଙ୍କ ସେବା ହିଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ରତ । ଦେଶସାରା ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ନିରଙ୍କୁଶ ରାଜତ୍ୱ ଦେଖି ବିବେକାନନ୍ଦ ଆପଣାକୁ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ଧିକ୍କାର କରି ଭାବୁଥିଲେ "ବୁଭୁକ୍ଷୁ ଜନତା ପାଇଁ ଆମେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଗଣ କ'ଣ କରିଛୁ ?'' ଜୟ ପରାଜୟ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠିଥିବା ଅନାସକ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଏ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଓ ଅଜେୟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦାନବ ବିରୋଧରେ ଖଡ୍‌ଗ ଉତ୍ତୋଳନ କରିପାରେ ? ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ପ୍ରତାପୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ବିରୋଧରେ ସଂଗ୍ରାମର ଫଳାଫଳକୁ ନିଜର ଶୌର୍ଯ୍ୟବୀର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ନ ମାପି ସୁପ୍ତ ଜାତିର ଶକ୍ତି କଳିଥିବା ଦିବ୍ୟଦ୍ରଷ୍ଟା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଏ ରଣଦୁନ୍ଦୁଭି ବଜାଇ ଯୁଦ୍ଧର ଡାକରା ଦେଇପାରେ ? ଏ ଦାନବ ପାଇଁ ଦଧିଚିଙ୍କ ପରି ଜଣେ ମହର୍ଷିଙ୍କ ଅସ୍ଥିରେ ନିର୍ମିତ ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ମଣିଷଙ୍କର ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ଓ ଅଶ୍ରୁରୁ ଶତ୍ରୁ ସଂହାର ଅସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣର ମନ୍ତ୍ର ଜାଣିଥିବା ତରୁଣ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପ୍ରତିଟି ଆର୍ତ୍ତନାଦ ଓ ପ୍ରତିବୁନ୍ଦା ଅଶ୍ରୁକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ତାଙ୍କ ବିଶାଳ ହୃଦୟରେ ସଞ୍ଚି ରଖିବା ପାଇଁ ଆକୁମାରୀହିମାଚଳ ପଦବ୍ରଜରେ ବୁଲିଥିଲେ ।

ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ବରାହନଗରରୁ । କେଉଁଠି ଯାଇ ରାଜପୁତନା, ଜୟପୁର, ଆଜ୍‌ମୀର । ସେଠାରୁ ପୁଣି ଜୁନାଗଡ଼, ପୋର୍‌ବନ୍ଦର, ଦ୍ୱାରକା, ବମ୍ବେ, ପୁନା । ଶେଷରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ଦକ୍ଷିଣରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ସାରା ଦେଶରେ ଏହି ଅଚିହ୍ନା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଅନେକ ଗୁଣମୁଗ୍ଧ ବନ୍ଧୁ, ସହକର୍ମୀ ଓ ଅନୁଗତ ଶିଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାଡ୍ରାସରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ବିଶେଷ ଭାବେ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଛତ୍ରପତି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବେଶରେ ତାଙ୍କର ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ଠାବ କରିଗଲେ । ଧନୀ ରାଜା ମହାରାଜା ବଡ଼ ବଡ଼ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାଧାରଣ ଜନତା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଅନୁରକ୍ତ ସୈନିକମାନେ ଏହି ଛଦ୍ମବେଶୀ ଛତ୍ରପତିଙ୍କଠାରୁ କି ଏକ ରହସ୍ୟମୟ ଇସାରା ପାଇ ଆଦେଶକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଲେ ।

ଧନୀ, ଦରିଦ୍ର, ମୂର୍ଖ, ପଣ୍ଡିତ, ନିର୍ବିଶେଷରେ ଏତେ ଲୋକ ଜଣେ ନିଃସ୍ୱ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ କାହିଁକି ? କିଛି ହଟଚମକ ବିଦ୍ୟା ଦେଖି ନୁହେଁ କିମ୍ବା 'ମୋ ଶିଷ୍ୟ ହେଲେ ବା ମୋତେ ପୂଜା କଲେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ରାଜ୍ୟ ମିଳିବ, ବଡ଼ ଚାକିରି ମିଳିବ'- ଏପରି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଇ ନୁହେଁ । କ'ଣ ପାଇଁ, କି ଶକ୍ତି ଦେଖି

ତାଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସୁଥିବା ଲୋକଙ୍କର ବଞ୍ଚିବାର ଢଙ୍ଗ ବଦଳି ଯାଉଥିଲା ? କିଛି ପାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଆଗଭର ହେଉଥିଲେ ? ସ୍ୱାମୀ ଶୁଦ୍ଧାନନ୍ଦ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିବା ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଏପରି ପ୍ରଶ୍ନର ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର ଦେଇପାରିବ । ଦିନେ ସ୍ୱାମୀ ଶୁଦ୍ଧାନନ୍ଦ ଦେଖିଲେ, କେତେଜଣ ଗୁଜୁରାଟୀ ପଣ୍ଡିତ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କ (ସେ ଆମେରିକାରୁ ଫେରିବା ପରର ଘଟଣା) ସହିତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଅନର୍ଗଳ ଧର୍ମ ବିଷୟକ ଆଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି । କିଛି ସମୟ ପରେ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥିବା ଘରୁ ଗୋଟାଏ ଗୋଳମାଳ ଶୁଭିଲା । ଘଟଣା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଶୁଦ୍ଧାନନ୍ଦ ବୁଝିଲେ, ସ୍ୱାମୀଜୀ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କଥା କହୁ କହୁ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟାକରଣଗତ ଭୁଲ କରି ପକାଇଛନ୍ତି । ସେହି କାରଣରୁ ପଣ୍ଡିତଗଣ ଜ୍ଞାନ- ଭକ୍ତି-ବୈରାଗ୍ୟ ବିଷୟକ ଚର୍ଚ୍ଚା ଛାଡ଼ିଦେଇ ବିଜୟ ଉଲ୍ଲାସରେ 'ଆମେ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କୁ ହରାଇ ଦେଲୁ' କହି ହଲ୍ଲା କରୁଛନ୍ତି । ଦୃଶ୍ୟଟି ଦେଖି ଶୁଦ୍ଧାନନ୍ଦଙ୍କର ଠାକୁର କହୁଥିବା ଗୋଟିଏ କଥା ମନେପଡ଼ିଲା । 'ଚିଲ, ଶାଗୁଣା ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚରେ ଉଡ଼ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଥାଏ ତଳେ ଗୋରୁ ମଢ଼ ଉପରେ' । ପଣ୍ଡିତଗଣ କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଭାବ ବା ଗହନ ତତ୍ତ୍ୱ କଥା ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ଆସି ନଥିଲେ । ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନାରେ ପରାସ୍ତ କରିବା ।

ସେ କଥା ଜାଣିଲା ପରେ ସ୍ୱାମୀଜୀ ଅପ୍ରତିଭ ନ ହୋଇ ଅପରାଧ ପାଇଁ କ୍ଷମା ମାଗିଲେ ।

ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୂରଣ ହୋଇଯିବାରୁ ଆଲୋଚନା ସରିଲା । ସେମାନେ ଧୁଆଧୁଇ ହେବାକୁ ଗଙ୍ଗା କୂଳକୁ ଗଲେ । ଏହି ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିଶ୍ଚିତଭାବେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଥିବା ମଣିଷ ନୁହନ୍ତି । ସେଇଥିପାଇଁ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ଶୁଦ୍ଧାନନ୍ଦ ଶୁଣିଲେ, ଗଙ୍ଗାକୂଳକୁ ଯିବା ବାଟରେ ସେମାନେ କୁହାକୁହି ହେଉଛନ୍ତି, 'ସ୍ୱାମୀଜୀ ତାଦୃଶ ପଣ୍ଡିତ ନୁହନ୍ତି, ତେବେ ଏହାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଏକ ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି ଅଛି । ସେହି ଶକ୍ତି ବଳରେ ସେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କରିଛନ୍ତି ।' ପଣ୍ଡିତମାନେ କିଛି ଭୁଲ କହି ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ଶକ୍ତିର ଉତ୍ସକୁ ଠିକ୍ ବାରିଥିଲେ । ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର କେହି ହେଲେ ସେହି 'ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି' ଠାରୁ ଖସିଯିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ମନ୍ତବ୍ୟ ନ କରିବା ହୁଏତ ଉଚିତ, କିନ୍ତୁ ଏ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାକରଣଗତ ତ୍ରୁଟି ବା ଭୁଲ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରୁ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ କଳନା କରିବାର ପରମ୍ପରା ତଥାପି ବଞ୍ଚିଥିବାରୁ ପଦେ କହିବାକୁ ପଡୁଛି । ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଭାବ ପାଇବାର ବ୍ୟାକୁଳତା ନଥିବା, ଶବ୍ଦ ତର୍ଜମାର କସରତ୍‌ରେ ମାତିଥିବା ଶାସ୍ତ୍ରଘୋଷ ପଣ୍ଡିତଗଣ ବହୁ ଯୁଗ ଧରି ବେଦ ବେଦାନ୍ତ ଓ ମହାନ୍ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଯେତେ ଆବର୍ଜନା କୁଢ଼ାଇଥିଲେ, ସେ ସବୁକୁ ଦୂର କରିବାରେ ଥିଲା ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ଐତିହାସିକ ଭୂମିକା ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ଚୁମ୍ବକ ଲୁହାକୁ ତା ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନେଲା ପରି ଲୋକଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଓ ତ୍ୟାଗ ମାର୍ଗରେ ମୁହାଁଇ ଦେବା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଅସଲ ଶକ୍ତି । ବିବେକାନନ୍ଦ ବାରମ୍ବାର କହିଛନ୍ତି, ମଣିଷକୁ ସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ରକେ ବଦଳେଇ ଦେବାର ଶକ୍ତି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ବୁଦ୍ଧ ଓ ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରି ଅବତାରଙ୍କର ଥିଲା । ମଣିଷ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ପକାଇବାର ଶକ୍ତି ହାସଲ କରିବାକୁ ପଣ କରି ବିବେକାନନ୍ଦ ବରାହନଗର ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଯିବାବେଳେ ଗୁରୁଭାଇମାନଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, 'ଯେତେଦିନ ସ୍ପର୍ଶ ମାତ୍ରକେ ଅପରର ଜୀବନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିବା ପରି ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ କରି ନପାରିବି,

ସେତେଦିନ ଯାଏ ଫେରିବି ନାହିଁ ।' ବରାହନଗର ଛାଡ଼ିଲା ପରେ କାଶୀରେ କିଛିଦିନ ଜଣେ ଭକ୍ତଙ୍କ ଘରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେବା ସମୟରେ କହିଥିଲେ, 'ମୁଁ ଯାଉଛି, ଯେତେଦିନ ଏହି ଗଳିତ ସମାଜ ଉପରେ ମୁଁ ବୋମା ପରି ଫାଟି ନପଡିଛି ଏବଂ ସମାଜ ମୋତେ କୁକୁର ପରି ଅନୁସରଣ ନ କରିଛି, ସେତେଦିନ ଯାଏ ମୁଁ ଆଉ ଫେରିବି ନାହିଁ । ଏଠି ସମାଜ ସହିତ କୁକୁରକୁ ଯୋଡ଼ିବା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ପ୍ରକାର ତାସ୍ଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଉନାହିଁ । ଅନୁସରଣ କରିବାରେ କୁକୁର ଯେ ଆଦର୍ଶ, ସେହି କଥାଟି କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଛି ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜର ଅବାଧ ତାମସିକତା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ କିଛି କ୍ରୋଧ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ।

ପ୍ରତିଜ୍ଞା ସାର୍ଥକ ବିବେକାନନ୍ଦ ସତରେ ଆଉ ବରାହନଗର ଫେରି ନଥିଲେ । ସାରା ଭାରତ ପରିଭ୍ରମଣ କରିସାରିଲା ପରେ ମଧ୍ୟ । କାରଣ ବୋମା ପରି ଫାଟି ପଡ଼ିବାର ଶକ୍ତି ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ସାତ ସମୁଦ୍ର ଡେଇଁ ଯିବା ବାକି ଥିଲା ।

ମଣିଷଙ୍କୁ ନ ବଦଳେଇ ପୁରୁଣା ସମାଜକୁ ଭାଙ୍ଗି ହେବ ନାହିଁ । ସମାଜକୁ ନୂଆକରି ଗଢ଼ିବା ସମ୍ଭବ ହେବନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ବିବେକାନନ୍ଦ ଧନୀ-ଦରିଦ୍ର, ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସେବାର ମହିମା ଜାଗ୍ରତ କରିବା ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରିଥିଲେ । ଥରେ ଶୁଦ୍ଧାନନ୍ଦ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ସେ ରାଜାରାଜୁଡ଼ାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ରଖନ୍ତି କାହିଁକି ? ସ୍ୱାମୀଜୀ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, 'ହଜାର ହଜାର ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇ ଓ ସତ୍କର୍ମ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ କରାଇ ଯେ ଫଳ ହେବ, ଜଣେ ମାତ୍ର ରାଜାଙ୍କୁ ସେହି ଦିଗରେ ନେଇପାରିଲେ କେତେ ଅଧିକ ଫଳ ହେବ ଥରେ ଚିନ୍ତାକର । ଗରିବ ପ୍ରଜାର ଇଚ୍ଛା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କ୍ଷମତା କାହିଁ ? କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ ହଜାର ହଜାର ପ୍ରଜାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନର କ୍ଷମତା ରହିଛି । କେବଳ ସେପରି କରିବାର ଇଚ୍ଛା ନାହିଁ । ସେହି ଇଚ୍ଛା ଯଦି କୌଣସି ପ୍ରକାର ତାଙ୍କ ମନରେ ଥରେ ଜଗାଇ ଦେଇପାରେ, ତେବେ ତାଙ୍କର ତଥା ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ବଦଳିଯିବ ଓ ଜଗତର ଅନେକ କଲ୍ୟାଣ ହେବ ।''

ମହୀଶୂର ମହାରାଜା ସାର୍ ଓୟାଦିଆର୍ ବାହାଦୂର ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ଜଣେ ଅନୁରକ୍ତ ଭକ୍ତ । ଥରେ ଆମେରିକାରୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡେ ଚିଠିରେ ସ୍ୱାମୀଜୀ ଲେଖିଥିଲେ, 'ଦୀନ ଦୁଃଖୀଙ୍କର ସେବା କରିବାର କାମନାରେ ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେଉଥାଉ - ଏହାହିଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ନିକଟରେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ।'

ମହୀଶୂରର ମହାରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ରାଜୋୟାରା, କ୍ଷେତରୀ ଓ କୋଲାପୁରର ରାଜା, ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଆଉ ଅନେକ ରାଜରାଜୁଡ଼ା ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ଚିକାଗୋ ଧର୍ମ ମହାସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ମହୀଶୂର ମହାରାଜା ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ଉତ୍ସାହୀ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କଠାରୁ ସଂଗୃହୀତ ଚାନ୍ଦା ତାଙ୍କ ବିଦେଶ ଯାତ୍ରାର ସମ୍ବଳ ହୋଇଥିଲା ।

ମାଡ୍ରାସରେ ସ୍ୱାମୀଜୀଙ୍କର ବହୁ ଉତ୍ସାହୀ ଶିଷ୍ୟ ଜୁଟିଥିଲେ । ଚିକାଗୋରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିବା ଧର୍ମ ମହାସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାମୀଜୀ ଭବିଷ୍ୟତ କର୍ମପନ୍ଥା ସ୍ଥିର କରିପାରୁ ନଥାନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣରେ ବିଭିନ୍ନ ତୀର୍ଥ

ଭ୍ରମଣ କରି ସେ ରାମେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରୁ ଗଲେ କନ୍ୟାକୁମାରୀ । ଭାରତର ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାନ୍ତର ପୁଣ୍ୟଭୂମି କନ୍ୟାକୁମାରୀ । ଆଗକୁ ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରୀ ସମୁଦ୍ର । ସାରା ଭାରତବର୍ଷ ଘୂରିବୁଲି କନ୍ୟାକୁମାରୀରେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ବିବେକାନନ୍ଦ କ୍ଳାନ୍ତ । ଏହାପରେ ଆଉ ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ? ସମୁଦ୍ରକୂଳର ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ଭାରତର ଶେଷ ଭୂଖଣ୍ଡ ରୂପେ ପାହାଡଟିଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଛି । ନାଉରିକୁ ପଇସା ଦେବାକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କାଣି କଉଡ଼ିଟିଏ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ସାର୍କ-ସଙ୍କୁଳ ସମୁଦ୍ରକୁ ଭୟ ନ କରି ପହଁରି ପହଁରି ବିବେକାନନ୍ଦ ପାହାଡ଼ ପାଖକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ଥାନ । ଭାରତବର୍ଷର ଶେଷ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ଉପରେ ଉପବେଶନ କରି ବିବେକାନନ୍ଦ ଦେଖିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପଟେ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ବିଶାଳ ଭୂଖଣ୍ଡ ପ୍ରିୟ ଜନ୍ମଭୂମି ଓ ଅନ୍ୟପଟେ ଅନନ୍ତ ଜଳରାଶି । ସତେ କି ଜଳ ଓ ସ୍ଥଳକୁ ଦି' ଭାଗ କରି ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ପାହାଡ଼ ଆକାରରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଛି !

ସେଇଠି ବସି ସେ ଧ୍ୟାନସ୍ଥ ହେଲେ । ଏ ଦେଶର ରକ୍ଷାକର୍ତ୍ତ୍ରୀ, ଭାରତବର୍ଷର ଆତ୍ମାପୁରୁଷ ବା ତାଙ୍କୁ ପୃଥିବୀକୁ ପଠାଇଥିବା ବିଶ୍ୱନିୟନ୍ତା କାହାଠାରୁ କି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା ସେ କଥା ରହସ୍ୟମୟ । ତେବେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଦରିଆପାରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ସେହି ସ୍ଥାନ, ଯେଉଁଠୁ ଦିନେ ସତୀ ସୀତାଙ୍କୁ ଠାବ କରିବା ପାଇଁ ମହାବୀର ହନୁମାନ ଏକା ଲମ୍ଫକେ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ଯେଉଁଠି ଜଗଜ୍ଜନନୀ କନ୍ୟା ବେଶରେ ଦେବ ଦେବ ମହାଦେବଙ୍କ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ଥାଆନ୍ତି, ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ବହନ କରୁଥିବା ସେହି ପବିତ୍ର ପୀଠରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ଜଗଦମ୍ବାଙ୍କର ଚରଣ ବନ୍ଦନା କରି ବହୁ ସମ୍ଭାବନାମୟ ବିଦେଶ ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରି ଯିବାକୁ ସଙ୍କଳ୍ପବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ।

ସୂଚନା :

ଅନଭିଜ୍ଞ - ଅଭିଜ୍ଞତାହୀନ

ଦୃଢ଼ମନା - ସ୍ଥିର ମନ

ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳ - ଗାଁ ଗହଳିରେ ପିଲା ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ।

ନିର୍ବିକଳ୍ପ - ଯାହାର ବିକଳ୍ପ ବା ଅନ୍ୟରୂପ ନାହିଁ । ନିତ୍ୟ/ ସଂଶୟ ରହିତ / ଅଦ୍ୱିତୀୟ

ମୋଚନାର୍ଥେ - ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ

ଜନତା ଜନାର୍ଦ୍ଦନ - ଲୋକମାନେ ହିଁ ଦେବତା

ପରିବ୍ରାଜକ - ଭ୍ରମଣକାରୀ

ନିଗମପଥ - ନିର୍ଗମନ ପଥ ଅର୍ଥାତ ବାହାରିବା ପାଇଁ ବାଟ

ଅନୁଗାମୀ - ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗାମୀ, ସହଯାତ୍ରୀ

ଅପ୍ରତିଭ - ଅପ୍ରସ୍ତୁତ

ତାମସିକତା - ତମୋଗୁଣ ସମ୍ପନ୍ନ

ଅନୁରକ୍ତ - ଭଲପାଇବା

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୧. ପ୍ରାଣର ଅଭାବ ପ୍ରାଣହୀନ, ସେହିପରି କ'ଣ ହେବ ଲେଖ ?

(କ) ତେଜର ଅଭାବ

(ଖ) ଉଦ୍ୟମର ଅଭାବ

(ଗ) ଆଶାର ଅଭାବ

(ଘ) ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଅଭାବ

୨. ନିମ୍ନଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ଜଟିଳ, ସୂକ୍ଷ୍ମ, ଦ୍ରୁତ, ସ୍ୱାର୍ଥ, ଆଦର୍ଶ

୩. ବ୍ୟାସବାକ୍ୟ ସହ ସମାସର ନାମ ଲେଖ ।

ଅନଭିଜ୍ଞ, ଅନାସକ୍ତ, ନିଃସ୍ୱ, ସହଯାତ୍ରୀ

୪. 'ଗୁଣରେ ଯିଏ ମୁଗ୍ଧ' 'ଗୁଣମୁଗଧ' ସେହିପରି 'ମୁଗ୍ଧ' ଶେଷରେ ଥାଇ ଅନ୍ୟ ପାଞ୍ଚଟି ଶବ୍ଦ ଗଢ଼ ।

୫. ସୂତ୍ରପାତ, ଆଲୋକପାତ ଭଳି 'ପାତ' ଯୋଗ ହେଇଥିବା ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରୁ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ବାଛି ଲେଖ ।

୬. ବିବେକ + ଆନନ୍ଦ = ବିବେକାନନ୍ଦ । ସେହିପରି କ'ଣ ହେବ ଲେଖ ।

ହୃଦ + ଆନନ୍ଦ

ନିତ୍ୟ + ଆନନ୍ଦ

ବ୍ରହ୍ମ + ଆନନ୍ଦ

ପରମ + ଆନନ୍ଦ

କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୭. 'ନରେନ୍ ଦୁଇପିତାଙ୍କୁ ହରାଇଲା' କହିବାର କାରଣ କ'ଣ ?

୮. ମହାନ କର୍ମ କିଏ ସଂପାଦନ କରିଥାନ୍ତି ?

୯. ନରେନ୍‌ଙ୍କ ମନରେ କେଉଁ ବ୍ୟାକୁଳତା ଥିଲା ବୋଲି ଲେଖକ କହିଛନ୍ତି ?

୧୦. ସମାଧିରେ ବୁଡ଼ି ନ ଯିବାପାଇଁ ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ ନରେନ୍‌ଙ୍କୁ କାହିଁକି କହିଥିଲେ ?

୧୧. ସନ୍ନ୍ୟାସୀର କେଉଁ ଧର୍ମକୁ ବିବେକାନନ୍ଦ ବାଛି ନେଇଥିଲେ ?

୧୨. ଜନତା ଜନାର୍ଦ୍ଦନ କାହିଁକି ଅବହେଳିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ?

୧୩. ଇହଧାମ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବରୁ ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ନରେନ୍ ପ୍ରତି ଆଦେଶ କ'ଣ ଥିଲା ?

୧୪. ଶିଷ୍ୟମାନେ କେଉଁଠି ନିଜର କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ ?

୧୫. ସ୍ୱାମୀ ରାମକୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ ମଠ ଛାଡ଼ି ବାହାରକୁ ଯାଇନଥିଲେ କାହିଁକି ?

୧୬. ପ୍ରଥମ କରି ବିବେକାନନ୍ଦ କେଉଁଠାକୁ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ ?

୧୭. ବିବେକାନନ୍ଦ ଭୋକରେ ରହୁଥିବାର କାରଣ କ'ଣ ?

୧୮. ବିବେକାନନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ଭାବରେ ପାଦରେ ଚାଲିଚାଲି ଭାରତସାରା ବୁଲିଥିଲେ କାହିଁକି ?

୧୯. କେଉଁ ଘଟଣାରେ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଗଳିତ ହୋଇଥିଲା ?

୨୦. 'ଭୋକିଲା ପେଟରେ ଧର୍ମ ଅନାବଶ୍ୟକ' - ଏହା କାହାର ଉକ୍ତି ଥିଲା ?

୨୧. ମଣିଷର ପ୍ରକୃତ ଶତ୍ରୁ କିଏ ବୋଲି ବିବେକାନନ୍ଦ ଭାବିଲେ ?

୨୨. ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ଅସଲ ଶକ୍ତି କ'ଣ ?

୨୩. ଶେଷରେ ବିବେକାନନ୍ଦ କ'ଣ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ ?

ସପ୍ରସଙ୍ଗ ସରଳାର୍ଥ :

୨୪. ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ, ମନୁଷ୍ୟର ସେବା ହିଁ ଈଶ୍ୱର ସେବା ।

୨୫. ଭୋକିଲା ଲୋକଙ୍କର ଦୁଃଖକୁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖି ତାଙ୍କ ହୃଦୟ ବିଗଳିତ ହେଲା ।

୨୬. ଦରିଦ୍ର ନାରାୟଣଙ୍କ ସେବା ହିଁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ରତ ।

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୨୭. ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କର ଭାରତ ପରିଭ୍ରମଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ପରିଣତି ଆଲୋଚନା କର ।

୨୮. କେଉଁ କେଉଁ ଘଟଣାବଳୀ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଗୃହତ୍ୟାଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ହେବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା, ଆଲୋଚନା କର ।

୨୯. ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଅର୍ଜିତ ଜ୍ଞାନ, ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ଜୀବନର ନିବିଡ଼ ଅନୁଭୂତିରୁ ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇ କ୍ରିୟାଶୀଳ ହୁଏ- ପଠିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅନୁସରଣରେ ଏ ଉକ୍ତିର ଯଥାର୍ଥତା ପ୍ରତିପାଦନ କର ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

୩୦. ଶରତ କୁମାର ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଲିଖିତ 'ଛତ୍ରପତି ବିବେକାନନ୍ଦ' ପୁସ୍ତକଟି ପାଠ କର ।

୩୧. ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଲେଖା ଓ ବାଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଲେଖ ।

୩୨. ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଜୀବନୀ ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।

◆